

MŰSZAKI LEÍRÁS

és foto dokumentáció

A Ferencvárosi Főplébánia Assisi Szt. Ferenc templomán

(Budapest, IX. kerület Bakáts tér)

2013–14-ben végzendő karbantartási munkákról.

A felújítás megkezdéséig e helyütt is ismételni kell azt, hogy az elmúlt években a templomon végzett veszélytelenítési illetve egyéb karbantartási munkák során megállapítható volt, hogy a templom állagának romlása két fő tényezőbből adódik:

- 1) A homlokzati kőanyag mállása
- 2) A tető bádogszerkezeteinek avultsága.

A homlokzati kőanyag (sóskuti durva mészkő) mállása nagyrészt a durva mészkő anyagából következő, a légszennyezettség és az időjárás hatásai által erősített természetes folyamat. Együtt jár a II. világháború, ill. az 1956-s forradalom idején súlyosan megrongálódott templomon végzett kőjavítások időközben történő előregedésével. A toronyról készült statikus szakvélemény szerint az állékonyságra nézve nem jelent egyenlőre veszélyt, balesetveszélyt viszont okozhat, és a málló díszítőelemek formai karakterének romlásával az egész templom esztétikai megjelenése rohamosan vesz korábbi hatásából.

A bádogos szerkezetek (attika csatornák, lefolyók, oromfedések) avultsága, öregedése abból adódik, hogy koruk legkevesebb 50 év, pedig a horganylemezek élettartamát legfeljebb 30-40 évre becsülik. Hajlításuk, forrasztásuk már nem lehetséges, így javításukról, egyes elemek cseréjéről le kell mondanunk. Csakis teljes cseréjük jelentene megoldást, ami egy nagyobb volumenű tetőfelújítás részeként szóba jöhető munka. A tető beázásaiból eredeztethető károk nagysága, így a belső festés helyenkénti tönkremenetele, alatta a vakolat balesetveszélyt jelentő hullásával, Than Mór és Lotz Károly freskóinak károsodása, faburkolatok károsodása, külső kőpárkányok fagykárosodása, talpszelemenek tönkremenetele arra figyelmeztetnek, hogy ez a felújítás már nem halasztható. A párkány környékének rossz állapota leginkább a déli oldalhajónál érzékelhető, ahol a talpszelement már el kellett távolítani, a párkányt kifagyási nyomok éktelenítik el, az elemek közötti fugaanyag teljesen hiányzik és kőelemeit egy feltehetőleg háborús sérülés javítása során az egyenestől eltérően állították helyre. A torony után ez a homlokzatrész szorul leginkább felújításra. Megjegyzendő, hogy ezt az attika csatornarészt kellett legelőször ideiglenes béleléssel ellátni, ami idén tavasszal már cserére szorult. A csatorna bádoganyaga zsugorodik, reped, sőt szakad úgy, hogy lassan nincs mire tenni a bélelést.

A templomépületen kívül a templomkertet körülvevő támfal és mellvéd is rossz állapotban van. A támfal az eltelt 134 év során kifelé megdőlt, felette a korlátot gyakran barbár kezek szaggatják benne hiányokat okozva. Felújítása egy

ütemben volna célszerű, ugyanis elemeire kell bontani, ami a templom burkolótéglájával azonos megjelenésű téglanyag előzetes legyártásával jár együtt. Mindez szintén a nagyobb volumenű felújításokhoz kapcsolódóan képzelhető el.

Egyenlőre a templomon karbantartás jegű munkákat lehet és kell végezni, amelyek célja az, hogy a templom állagát a lehető legnagyobb mértékben megőrizzük a felújításig.

2013-14 évre szükségessé vált karbantartási munkák a következők:

1) A torony veszélytelenítése:

A toronyról készült két (2004. augusztusi és 2006. decemberi) statikus szakvélemény szerint a tornyot évente két alkalommal veszélyteleníteni kell kötélről függeszkedve.

2004. augusztus 17. dátummal készült szakvélemény a 19. oldalán a további teendőkről ezt írja:

„A tornyon tapasztalható lokális meghibásodások a tornyot érő külső – a felújítási munkák elvégzéséig potenciális veszélyforrást jelentenek. A torony teljes felújításáig élet és vagyonvédelmi céllal az alábbi munkákat kell elvégezni. Ezek a rendszeresen elvégzendő munkák a nem igényelnek beállványozást, alpin technikával elkészíthetőek:

- A toronytörzs alsó és felső párkánya közötti szakaszon a pántolt és a nem pántolt köztömbökön a megjelenő, ill. megnyíló repedéseket, valamint a sarokrészekben a repedt kimozdult durva mészköveket ellenőrizni kell és ragasztásos jellegűen injektálással kell ideiglenesen javítani.
- a repedéseknél és fűgáknál az injektálás ne kikenés legyen, hanem a megnyílás teljes lezárásával, injektáló csövön keresztül történjen a besajtolás mindaddig, amíg az ellenőrző csövön az injektáló anyag meg nem jelenik.
- a meglevő kapcsokat le kell tisztítani, rozsdamentesítés és korrózió elleni védőréteg felhordása után a felületi mélyedéseket epoxi-gyantás ECC fugahabarcssal kell lezárni.

A felülvizsgálat során tapasztalt kilazult, leváló részeket el kell távolítani, azaz a toronytestet romtalanítani kell. A felülvizsgálatot és a felülvizsgálat során végzett munkákat fokozott ellenőrzésű művezetés mellett kőszerkezetekkel foglalkozó szakértői munkával kell elvégezni és a romtalanításnál tapasztaltakat dokumentálni kell.”

Ezt a munkát 2004. novemberében végeztettük el először és azóta évente kétszer történik meg a felülvizsgálat. 2008 őszén és 2009 tavaszán ez elmaradt.

A 2006. december 31-i dátummal készült szakvélemény az addigi munkát dokumentálja és a torony nyugati (bejárati) homlokzata elé védőtető építését javasolja. A 2007-ben épített ideiglenes védőtető a kisebb leeső kődarabok ellen valóban védelmet nyújt. Az eddigi veszélytelenítési munka felülvizsgálatára,

kiegészítésére azonban továbbra is szükség van, hiszen a kőanyag mállása nem áll meg. Az utoljára 2010 tavaszán történt felülvizsgálat során kiderült például, hogy a torony főpárkánya alatti törpegaléria oszlopai közül néhány meglazult, beavatkozás hiányában kidőlhetett volna. A statikus kőszakértő az erről készült szakvéleményében a párkányok köelemei közötti fugák, kapcsok és az acélpántolásokkal biztosított köelemek ellenőrzésére hívta fel a figyelmet. A leeső kőmálladék eltávolításán túl egyre nagyobb hangsúlyt kell fektetni a repedések, fugák, kikenések időközben keletkezett hibáinak javítására. Az egyszeri alkalommal való felülvizsgálatot 2013 októberében tervezzük elvégeztetni a statikus szakértő felügyelete és dokumentálása mellett.

2) Palafedés javítása, csatornák tisztítása:

Évente a tetőt át szoktuk vizsgálni, mert mindig akad kisebb hiba amit javítani kell. A palázott felületen ilyenkor kb 20db repedt, vagy hiányzó palaelem akad, melyeket 40x40cm-es, színben illeszkedő elemmel kell pótolni. Egyúttal a csatornákat is vizsgálni kell, vajon a bitumenes bélelés nem repedezett-e illetve, nincs e bennük szennyeződés ami dugulást okozhat. A szennyeződést el kell távolítani majd összegyűjtve el kell szállítani. A lefolyóknál levő lombkosarak meglétét is ellenőrizni kell, pótlásuk elengedhetetlen, mert a falevelek a hattyúnyakakban elakadva dugulást okoznak. A lombkosarak nagysága és alakja elegendő, illetve megfelelő legyen arra, hogy a víz lefolyását és a nehezen porladó platánlevelek visszatartását egyaránt biztosítsa.

3) Orgona javítása:

Figyelemre méltó, hogy a Bakáts téri templom 1880-ban Országh Sándor által épített orgonájának javításairól a Magyar Katolikus Lexikon több adattal rendelkezik. Eszerint 1902-ben az orgonát az Angster gyár átépítette. 1926-ban, majd 1938-ban a Rieger gyár felújította. A világháború utáni helyzetről nincs adat, pedig biztosan volt javítás, mivel a templom belső felújítása a külső helyreállítás után 1948-ig tartott. 1957-ben a Fővárosi Orgonakészítő Vállalat újította fel a templom 1956-os súlyos sérüléseinek helyreállítása után. 1976-ban Váradi Ottó javította és valószínűleg mechanikusból elektronikus vezérlésűvé alakította. 1994-ben az Aquincum Orgonagyár felújítása során az orgonát visszaalakították mechanikus vezérlésűvé és ezzel elnyerte mai kialakítását.

2010 márciusában váratlanul egy vakolatrész ($0,25\text{m}^2$) hullott le az orgona feletti keresztboltozatról a sípok közé. A vegyesen fémből illetve fából készült sípok felülről nyitottak, így természetesen a vakolatdarabokból a sípokba is került. A következmény végül „csak” néhány síp elnémulása lett, de az orgona egésze használható maradt, hiszen a néhány síp kimaradását csak a „vajt-fülűek” vették észre. A javításra akkor nem sikerült anyagi hozzájárulást szerezni.

2012-ben egy kulturális jellegű pályázaton elnyert összeg segítségével kisebb javítások, hangolások voltak elvégeztethetőek az orgonán, ezáltal még egy több hangversenyből álló koncertsorozat is lebonyolítható volt vele, de a minden

koncert előtt közvetlenül elvégzett kisebb beavatkozások elengedhetetlenek voltak.

2013-ra a helyzet rosszabbodott. Bekapcsolás után több síp különböző erővel megszólalt a billentyűk lenyomása nélkül. Ezzel az orgona használhatatlanná vált. Ideiglenesen elektromos szintetizátort használunk helyette.

A vakolatréz leesése után azonnal ellenőriztük, hogy az nem beázás miatt történt-e. Már a lehullott rész környezetén is látszódott, ami ekkor be is bizonyosodott, hogy a vakolatomlást nem beázás okozta. A tágabb környezet átvizsgálása során viszont feltűnik, hogy a főhajó oldalfalán és az alatti boltozatain repedések húzódnak, amik a toronynak a hajónál nagyobb süllyedéséből adódnak. Ez a mozgás okozhatta az orgona fölötti keresztboltozat vakolatának leválását, hiszen éppen ez a boltozatrész közvetlenül kapcsolódik a toronytest falazatához. A mozgásokhoz hozzájárulhatott kisebb földrengés is, amilyen például 2011 január 30.-án is volt Budapesten. Ezek a mozgások állékonysági problémát nem jelentenek, csupán a templomtér orgonakarzat alatti padlójában okoznak egyre növekvő szinteltolódást, ami szintén a felújítás során megoldandó téma.

A javítás során el kell végezni az orgona teljes, un. generál tisztítását, amit az átalakítás óta eltelt majdnem húsz év önmagában is indokol. A generál tisztítás az összes síp kiemelésével, egyenkénti tisztításával jár. Ugyanakkor meg kell oldani a megbomlott vakolatréz javítását, hiszen abból bármikor újabb omlás következhetne be, amitől a sípok tisztítására fordított munka kárba veszne. A megoldás a két munka összekapcsolása úgy, hogy a kőműves- és festőmunkát a sípok kiemelése után az orgonakarzaton épített állványról végzik, utána folytatják a sípok tisztítását és visszahelyezését. A munkavégzés során együtt kell működni az építőipari munkákat végzőnek az orgonajavítást végző céggel, hogy az orgona Thék Endre által épített eredeti homlokfalát, valamint a mögötte és előtte helyben maradt orgona-részeket az állványozás előtt megfelelően megvédjék a munka közben adódó mechanikai sérülésektől, illetve a vakolatleverés során keletkező portól. A mintegy hat méter magas állványzat tetejéről elvégzendő a teljes boltozatfelület vakolatának átvizsgálása, a meglazult részek leverése, a levert részeken új alap és simító vakolatréteg felhordása, valamint a teljes boltozatfelület fehér színű festése IVAS belsőtéri légáteresztő falfestéssel. Állványbontás után folytatódhat a sípok tisztítása és a helyben maradt részek kisebb javítása, tisztítása. Végül következik a sípok visszahelyezése és az újra hangolás.

4) Lépcsőtornyok ablakainak javítása:

A szentély melletti két lépcsőtorny két-két félköríves záródású acélkeretes ablakának üvegei törtek. A leeső üvegdarabok balesetet okozhatnak, ezért a javítás elengedhetetlen. Az üvegtáblák mögött élére állított téglákból falat raktak az ablakok belső oldalán vagyonvédelmi okokból, amit szinte az üvegezésnek

illetve az acélkeretnek támasztottak. Végleges javítás a belső fal elbontásával és a keretek belülről történő üvegezésével a felújításkor válik majd lehetővé.

A mostani ideiglenes javítást kívülről, alpin technikával, rászerezelt, vagyis a meglevő acélkerethez csavarozással erősített négyzetacél kerettel tervezzük. A tört üvegtáblák eltávolítása után az acélkereteket rozsdától mentesíteni kell, majd rozsdamentesítő alapmázolással kell ellátni. Ezután lehet rögzíteni az előre méretre hajlítva készített négyzetacél keret-kiegészítőt. Az üvegezés drótüveggel történjen, utána a keretet szürke színű mázolással kell ellátni.

5) Támfal és korlát:

A bevezetőben említetteknek megfelelően a templomkertet körülvevő támfal és mellvéd is rossz állapotban van. A mellvéd kőbabák közötti vas oszlopokból, és két vízszintes vasrúdból áll, ahol a vasrudak 2cm átmérőjűek. 2008-ban az önkormányzat pályázatán elnyert összeg segítségével főleg a mellvéden végzett javításokkal a balesetveszélyt meg lehetett szüntetni, de a felújítás itt sem sokáig halogatható. Ezúttal nem barbár kezek, hanem valószínűleg egy a teraszon álló, a templommal egy idős akácfa gyökerei okozzák a sürgős beavatkozást igénylő állapotot, hiszen a plébánia felé vezető lépcső mellett egy kőbalusztart annyira megdőlt, hogy a korlát vasrúdjai már kiszakadtak belőle és az alatta levő két fedkő is kifelé elmozdult.

A balusztart és a két alatta levő kimozdult támfal-fedkővet el kell bontani. A támfal helyben maradt részét meg kell tisztítani a rajta maradt habarcsból, a mögé illetve belenőtt gyökérzettől. A köelemek helyretétele fagyálló, a budakalászi kőanyag világos színéhez választott habarcsba történhet. A vasrudakat ezután kőpótló anyaggal kell rögzíteni a ballusztterben.

6) Torony, tetőkibúvók javítása:

A négy kibúvó bádogfedele közül egyet már tavaly cserélni kellett. A másik három is olyan állapotba került, hogy az ott fent fúvó nagy szelek bármikor ledobhatják, javításuk pedig már nem lehetséges, cserére szorulnak.

Munkavédelem:

A kötélről alpine technikával végezhető munkáknál a munkavédelemre vonatkozó szabályok a szokásosnál is szigorúbban betartandók. Gondoskodni kell még arról is, hogy tárgyak leesésétől a templomkertben közlekedő gyalogosokat megfelelően védjék.

Budapest, 2013 május

Andrásy Balázs
 okl. építésmérnök
 templomgondnok